

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta
Complectens Primam Secundæ, & Secundam Secundæ Summæ
Theologiæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Qvaestio XC. De exteriori principio actuum mouente ad bonum, scilicet de
lege in communi quantum ad eius essentiam.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72759](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72759)

QVAESTIO XC.

De legibus, in quatuor articulos diuisa.

Consequenter considerandum est de principiis exterioribus actuum.

Principium autem exterius ad malum inclinans est diabolus, de cuius tentatione in primo dictum est.

Principium autem exterius ad bonum, est Deus, qui & nos instruit per legem, & iurat per gratiam.

Vnde primo de lege, secundo de gratia dicendum est.

Circa legem autem in primo oportet considerare de ipsa lege in communi, secundo de partibus eius.

Circa legem autem in communi, tria occurrunt consideranda.

Primo quidem de essentia ipsius. Secundo, de differentia legum.

Tertio, de effectibus legis.

Circa primum, quaruntur quatuor.

Primo, Vtrum lex sit aliquid rationis.

Secundo, de fine legis.

Tertio, de causa eius.

Quarto, de promulgatione ipsius.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum lex sit aliquid rationis.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod lex non sit aliquid rationis.

Dicit enim Apostolus ad Roman. 7. Video aliam legem in membris meis &c. sed nihil quod est rationis, est in membris, quia ratio non utitur organo eorum potestatis, ergo lex non est aliquid rationis.

2. Prat. In ratione non est nisi potentia habitus, & actus, sed lex non est ipsa potentia rationis, similiter etiam non est aliquis habitus rationis, quia habitus rationis sunt uirtutes intellectuales de quibus supra dictum est, nec etiam actus rationis est, quia cessante rationis actu, lex cessaret, puta in dormientibus, ergo lex non est aliquid rationis.

3. Prat. Lex mouet eos, qui subijciuntur legi, ad recte agendum, sed mouere ad agendum proprie pertinet ad uoluntatem, ut patet ex praemissis, ergo lex non pertinet ad rationem, sed magis ad uoluntatem, secundum quod etiam Iurisperitus dicit. Quod placuit principi, legis habet uigorem.

Si contra est, quod ad legem pertinet precipere, & prohibere, sed imperare est rationis, ut supra habitum, ergo lex est aliquid rationis.

RESPON. Dicendum, quod lex quaedam regula est & mensura actuum, secundum quam inducitur aliquis ad agendum, uel ab agendo retrahitur. Et enim lex a ligando, quia obligat ad agendum. Regula autem & mensura humanorum actuum est ratio, quae est principium primum actuum humanorum, ut ex praedictis patet. Ratio enim est ordinare ad finem, qui est primum principium in agendis secundum Philosophum.

Super questionis nonagesimo articulo primum.

In responsione ad secundum primum art. q. 90. Nota proportionem inter syllogismum speculatum, & practicum, quod ille totus in intellectu est, ille autem in intellectu principia, quae sunt leges, conclusionem autem in operatione habet quod de practico in actu practico exercito intelligitur, ut ex supra dictis patet. In actu siquidem cogitationis habet sua singularem conclusionem, sicut est speculatio intellectus, propter quod electio, quae est uoluntatis actus, conclusio dicitur consilii.

In responsione ad tertium eundem art. nota, quod intellectus opus ad hoc, quod sit, sola motione uoluntatis eger. Voluntatis autem opus ad hoc, quod lex sit, eger & motione, & regulatione intellectus, motione quidem, quia uoluntas non mouetur nisi a cognito, regulatione autem, quia uoluntas irregularata, est iniquitas, & est sermo de uoluntate creata, diuina enim est lex legum.

inf. q. 91. a. 1. cor. & q. 92. ar. 1. cor. & q. 94. ar. 1. cor.

quod 57.

q. 6. ar.

indige uer. li. 1. tit. 4. le. 1. in prin. q. 17. arti. 3.

mines in limbo puerorum, ubi non est pena sentus ut infra dicitur. In inferno autem detruduntur homines propter solum peccatum mortale, ergo non erit locus, in quo possit puniri ille, qui habet peccatum ueniale cum originali solo.

RESPON. Dicendum, quod impossibile est, quod peccatum ueniale sit in aliquo cum originali peccato absque mortali. Cuius ratio est, quia antequam ad annos discretionis perueniat, defensus est tatis prohibens usum rationis, exculat eum a peccato mortali, & uide multo magis excusat eum a peccato ueniali, si committat aliquid quod sit ex genere suo tale. Cum uero usum rationis habere inceperit, non omnino excusatur a culpa uenialis & mortalis peccati: sed primum, quod tunc homini cogitandum occurrit, est deliberare de seipso, & siquidem seipsum ordinauerit ad debitum finem, per gratiam consequetur remissionem originalis peccati. Si uero non ordinauerit ad debitum finem, secundum quod in illa tate est capax discretionis, peccabit mortaliter, non faciens quod in se est, & ex tunc non erit in eo peccatum ueniale sine mortali, nisi postquam totum fuerit sibi per gratiam remissum.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod ueniale non est dispositio ex necessitate precedens mortale, sed contingenter, sicut quando quela bor disponit ad febrem, non autem sicut calor disponit ad formam ignis.

AD SECUNDUM dicendum, quod non impeditur peccatum ueniale esse simul cum solo originali propter distantiam eius, uel conuenientiam, sed propter defectum usus rationis, ut dictum est.

AD TERTIUM dicendum, quod ab aliis peccatis mortalibus potest puer incipiens habere usum rationis, per aliquod tempus abstinere, sed a peccato omissionis praedictae non liberatur, nisi quam cito potest, se conuertat ad Deum. Primum enim quod occurrit homini discretionem habenti, est quod de seipso cogitet, ad quem alia ordinat sicut ad finem. Finis enim est prior in intentione, & ideo hoc est tempus pro quo obligatur ex Dei precepto Dominus dicit. Conuertimini ad me, & ego conuertar ad uos, Zachariae primo.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod lex non sit aliquid rationis. Dicit enim Apostolus ad Roman. 7. Video aliam legem in membris meis &c. sed nihil quod est rationis, est in membris, quia ratio non utitur organo eorum potestatis, ergo lex non est aliquid rationis.

2. Prat. In ratione non est nisi potentia habitus, & actus, sed lex non est ipsa potentia rationis, similiter etiam non est aliquis habitus rationis, quia habitus rationis sunt uirtutes intellectuales de quibus supra dictum est, nec etiam actus rationis est, quia cessante rationis actu, lex cessaret, puta in dormientibus, ergo lex non est aliquid rationis.

3. Prat. Lex mouet eos, qui subijciuntur legi, ad recte agendum, sed mouere ad agendum proprie pertinet ad uoluntatem, ut patet ex praemissis, ergo lex non pertinet ad rationem, sed magis ad uoluntatem, secundum quod etiam Iurisperitus dicit. Quod placuit principi, legis habet uigorem.

Si contra est, quod ad legem pertinet precipere, & prohibere, sed imperare est rationis, ut supra habitum, ergo lex est aliquid rationis.

RESPON. Dicendum, quod lex quaedam regula est & mensura actuum, secundum quam inducitur aliquis ad agendum, uel ab agendo retrahitur. Et enim lex a ligando, quia obligat ad agendum. Regula autem & mensura humanorum actuum est ratio, quae est principium primum actuum humanorum, ut ex praedictis patet. Ratio enim est ordinare ad finem, qui est primum principium in agendis secundum Philosophum.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod lex non sit aliquid rationis. Dicit enim Apostolus ad Roman. 7. Video aliam legem in membris meis &c. sed nihil quod est rationis, est in membris, quia ratio non utitur organo eorum potestatis, ergo lex non est aliquid rationis.

2. Prat. In ratione non est nisi potentia habitus, & actus, sed lex non est ipsa potentia rationis, similiter etiam non est aliquis habitus rationis, quia habitus rationis sunt uirtutes intellectuales de quibus supra dictum est, nec etiam actus rationis est, quia cessante rationis actu, lex cessaret, puta in dormientibus, ergo lex non est aliquid rationis.

3. Prat. Lex mouet eos, qui subijciuntur legi, ad recte agendum, sed mouere ad agendum proprie pertinet ad uoluntatem, ut patet ex praemissis, ergo lex non pertinet ad rationem, sed magis ad uoluntatem, secundum quod etiam Iurisperitus dicit. Quod placuit principi, legis habet uigorem.

Si contra est, quod ad legem pertinet precipere, & prohibere, sed imperare est rationis, ut supra habitum, ergo lex est aliquid rationis.

RESPON. Dicendum, quod lex quaedam regula est & mensura actuum, secundum quam inducitur aliquis ad agendum, uel ab agendo retrahitur. Et enim lex a ligando, quia obligat ad agendum. Regula autem & mensura humanorum actuum est ratio, quae est principium primum actuum humanorum, ut ex praedictis patet. Ratio enim est ordinare ad finem, qui est primum principium in agendis secundum Philosophum.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod lex non sit aliquid rationis. Dicit enim Apostolus ad Roman. 7. Video aliam legem in membris meis &c. sed nihil quod est rationis, est in membris, quia ratio non utitur organo eorum potestatis, ergo lex non est aliquid rationis.

2. Prat. In ratione non est nisi potentia habitus, & actus, sed lex non est ipsa potentia rationis, similiter etiam non est aliquis habitus rationis, quia habitus rationis sunt uirtutes intellectuales de quibus supra dictum est, nec etiam actus rationis est, quia cessante rationis actu, lex cessaret, puta in dormientibus, ergo lex non est aliquid rationis.

3. Prat. Lex mouet eos, qui subijciuntur legi, ad recte agendum, sed mouere ad agendum proprie pertinet ad uoluntatem, ut patet ex praemissis, ergo lex non pertinet ad rationem, sed magis ad uoluntatem, secundum quod etiam Iurisperitus dicit. Quod placuit principi, legis habet uigorem.

Si contra est, quod ad legem pertinet precipere, & prohibere, sed imperare est rationis, ut supra habitum, ergo lex est aliquid rationis.

RESPON. Dicendum, quod lex quaedam regula est & mensura actuum, secundum quam inducitur aliquis ad agendum, uel ab agendo retrahitur. Et enim lex a ligando, quia obligat ad agendum. Regula autem & mensura humanorum actuum est ratio, quae est principium primum actuum humanorum, ut ex praedictis patet. Ratio enim est ordinare ad finem, qui est primum principium in agendis secundum Philosophum.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod lex non sit aliquid rationis. Dicit enim Apostolus ad Roman. 7. Video aliam legem in membris meis &c. sed nihil quod est rationis, est in membris, quia ratio non utitur organo eorum potestatis, ergo lex non est aliquid rationis.

2. Prat. In ratione non est nisi potentia habitus, & actus, sed lex non est ipsa potentia rationis, similiter etiam non est aliquis habitus rationis, quia habitus rationis sunt uirtutes intellectuales de quibus supra dictum est, nec etiam actus rationis est, quia cessante rationis actu, lex cessaret, puta in dormientibus, ergo lex non est aliquid rationis.

3. Prat. Lex mouet eos, qui subijciuntur legi, ad recte agendum, sed mouere ad agendum proprie pertinet ad uoluntatem, ut patet ex praemissis, ergo lex non pertinet ad rationem, sed magis ad uoluntatem, secundum quod etiam Iurisperitus dicit. Quod placuit principi, legis habet uigorem.

Si contra est, quod ad legem pertinet precipere, & prohibere, sed imperare est rationis, ut supra habitum, ergo lex est aliquid rationis.

RESPON. Dicendum, quod lex quaedam regula est & mensura actuum, secundum quam inducitur aliquis ad agendum, uel ab agendo retrahitur. Et enim lex a ligando, quia obligat ad agendum. Regula autem & mensura humanorum actuum est ratio, quae est principium primum actuum humanorum, ut ex praedictis patet. Ratio enim est ordinare ad finem, qui est primum principium in agendis secundum Philosophum.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod lex non sit aliquid rationis. Dicit enim Apostolus ad Roman. 7. Video aliam legem in membris meis &c. sed nihil quod est rationis, est in membris, quia ratio non utitur organo eorum potestatis, ergo lex non est aliquid rationis.

2. Prat. In ratione non est nisi potentia habitus, & actus, sed lex non est ipsa potentia rationis, similiter etiam non est aliquis habitus rationis, quia habitus rationis sunt uirtutes intellectuales de quibus supra dictum est, nec etiam actus rationis est, quia cessante rationis actu, lex cessaret, puta in dormientibus, ergo lex non est aliquid rationis.

3. Prat. Lex mouet eos, qui subijciuntur legi, ad recte agendum, sed mouere ad agendum proprie pertinet ad uoluntatem, ut patet ex praemissis, ergo lex non pertinet ad rationem, sed magis ad uoluntatem, secundum quod etiam Iurisperitus dicit. Quod placuit principi, legis habet uigorem.

Si contra est, quod ad legem pertinet precipere, & prohibere, sed imperare est rationis, ut supra habitum, ergo lex est aliquid rationis.

RESPON. Dicendum, quod lex quaedam regula est & mensura actuum, secundum quam inducitur aliquis ad agendum, uel ab agendo retrahitur. Et enim lex a ligando, quia obligat ad agendum. Regula autem & mensura humanorum actuum est ratio, quae est principium primum actuum humanorum, ut ex praedictis patet. Ratio enim est ordinare ad finem, qui est primum principium in agendis secundum Philosophum.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod lex non sit aliquid rationis. Dicit enim Apostolus ad Roman. 7. Video aliam legem in membris meis &c. sed nihil quod est rationis, est in membris, quia ratio non utitur organo eorum potestatis, ergo lex non est aliquid rationis.

2. Prat. In ratione non est nisi potentia habitus, & actus, sed lex non est ipsa potentia rationis, similiter etiam non est aliquis habitus rationis, quia habitus rationis sunt uirtutes intellectuales de quibus supra dictum est, nec etiam actus rationis est, quia cessante rationis actu, lex cessaret, puta in dormientibus, ergo lex non est aliquid rationis.

3. Prat. Lex mouet eos, qui subijciuntur legi, ad recte agendum, sed mouere ad agendum proprie pertinet ad uoluntatem, ut patet ex praemissis, ergo lex non pertinet ad rationem, sed magis ad uoluntatem, secundum quod etiam Iurisperitus dicit. Quod placuit principi, legis habet uigorem.

Si contra est, quod ad legem pertinet precipere, & prohibere, sed imperare est rationis, ut supra habitum, ergo lex est aliquid rationis.

Philosophum. In unoquoque autem genere id, quod est principium, est mensura & regula illius generis: sicut unitas in genere numeri, & motus primus in genere motuum: unde relinquatur, quod lex sit aliquid pertinens ad rationem.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod cum lex sit regula quaedam & mensura, dicitur dupliciter esse in alio. Uno modo sicut in mensurante & regulante; & quia hoc est proprium rationis, ideo per hunc modum lex est in ratione sola. Alio modo, sicut in regulato, & mensurato: & sic lex est in omnibus, quae inclinatur in aliquid ex aliqua lege, ita quod quilibet inclinatio proveniens ex aliqua lege, potest dici lex non essentialiter, sed quasi participative. & hoc modo inclinatio ipsa membrorum ad concupiscendum, lex membrorum uocatur.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod sicut in actibus exterioribus est considerare operationem, & operatum, puta, edificationem & edificatum, ita in operibus rationis est considerare ipsum actum rationis, qui est intelligere & ratiocinari, & aliquid per huiusmodi actum constitutum, quod quidem in speculativa ratione, primo quidem est definitio, secundo enunciatio, tertio uero syllogismus, uel argumentatio. Et quia ratio est practica utitur quodam syllogismo in operabilibus, ut supra habitum est, secundum quod Philosophus docet in 7. Eth. ideo est inuenire aliquid in ratione practica, quod ita se habeat ad operationes, sicut se habet propositio in ratione speculativa ad conclusiones. Huiusmodi propositiones uniuersales rationis practice ordinatae ad actiones habent rationem legis, quae quidem proportionales aliquando actualiter considerantur, aliquando uero habitualiter a ratione tenentur.

AD TERTIUM dicendum, quod ratio habet uiam mouendi a uoluntate, ut supra dictum est. Ex hoc enim quod aliquid uult finem, ratio imperat de his quae sunt ad finem, sed uoluntas de his quae imperantur ad hoc, quod legis rationem habeat, oportet quod sit aliqua ratione regulata. & hoc modo intelligitur, quod uoluntas principis habet uigorem legis, alioquin uoluntas principis magis esset iniquitas, quam lex.

ARTICVLVS II.

Utrum lex ordinetur semper ad bonum commune.

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur, quod lex non ordinetur semper ad bonum commune, sicut ad finem. Ad legem enim pertinet praecipere & prohibere: sed praecipitur ordinatur ad quaedam singularia bona, non ergo semper finis legis est bonum commune.

¶ 2. Praet. Lex dirigit hominem ad agendum, sed actus humani sunt in particularibus, ergo & lex ad aliquod particulare bonum ordinatur.

¶ 3. Praet. Isidorus dicit in libro Etymologiarum. Si ratione lex constat, lex erit omne quod ratione consistit: sed ratione consistit non solum quod ordinatur ad bonum commune, sed etiam quod ordinatur ad priuatum bonum unius, ergo.

SED CONTRA est, quod Isidorus dicit in 5.

etymologiarum, quod lex est nullo priuato commo- do, sed pro communitati utilitate ciuium conseruata.

RESPOND. dicendum, quod sicut dictum est, lex pertinet ad id quod est principium humanorum actuum, ex eo quod est regula, & mensura. Sicut ratio est principium humanorum actuum, ita etiam facta ratio est aliquid quod est principium respectu actuum aliorum, unde ad hoc oportet, quod principia liter & maxime pertineat lex. Primum autem principium in operatiuis, quorum est ratio practica, est finis uirtutis. Est autem ultimus finis humanae uirtutis felicitas, & beatitudo, ut supra habitum est, unde oportet quod maxime respiciat ordinem qui est in beatitudine. Iste autem finis, cum omnis pars ordinatur ad totum, sicut in effectum ad perfectum, unus autem homo est pars communitatis perfectae, necesse est, quod lex proprie respiciat ordinem ad felicitatem communitatis, unde & philosophus in 1. politicae dicit, quod lex est mensura communitatis, & maxime pertinet ad bonum commune. Dicitur enim in 5. politicae quod legalia iusta dicimus factiua, & conseruatiua licitatis, & particularium ipsius politicae conseruationem. Perfecta enim ciuitas ciuitas est, ut dicitur in 1. politicae, quolibet autem genere id quod maxime dicitur principium aliorum, & alia dicuntur secundum ordinem ad ipsum, sicut ignis, qui est maxime calidus, est causa caliditas in corporibus mixtis, quae inter se dicuntur calida, in quantum participant de igne, unde oportet, quod lex maxime dicatur secundum ordinem ad bonum commune, quod quidem quodcumque praecipitur de particulari opere non habet rationem legis, nisi secundum ordinem ad bonum commune, & ideo omnis lex ad bonum commune ordinatur.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod praecipitur importat applicationem legis ad ea, quae ex lege leguntur. Ordo autem ad bonum commune, qui pertinet ad legem, est applicabilis ad singulares fines, & finis etiam de particularibus, quibusdam praecipitur damnum. AD SECUNDUM Dicendum, quod operationes sunt in particularibus, sed illa particularia referuntur ad bonum commune, non quidem communitate generis, uel speciei, sed communitate causae finalis. Iste autem finis, cum omnis pars ordinatur ad totum, sicut in effectum ad perfectum, unus autem homo est pars communitatis perfectae, necesse est, quod lex proprie respiciat ordinem ad bonum commune, & ideo omnis lex ad bonum commune ordinatur.

AD TERTIUM dicendum, quod sicut nihil in se firmatur secundum rationem speculatiuam, nisi per resolutionem ad prima principia indemonstrabilia, ita firmiter nihil constat per rationem practicae, nisi per ordinationem ad ultimum finem, qui est bonum commune; quod autem hoc modo ratio constat, lex rationem habet.

ARTICVLVS III.

Utrum ratio cuiuslibet sit factiua legis.

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur quod cuiuslibet ratio sit factiua legis. Dicitur enim in bonum commune est totius multitudinis, uel aliquorum generis totius multitudinis. Hoc autem esse factum non solum in bono commune, sed etiam in bono particulari, quod ordinatur ad bonum commune, & non est minus factiua legis, quam in bono commune. Sicut & philosophus dicit in libro secundo Ethicorum, intentio legislatoris est, ut inducat hominem ad uirtutem, sed quilibet homo potest alium inducere ad uir-

q. 13. ar. 3. & q. 77. a. 2. ad 4. cap. 3. to. 5.

q. 17. ar. 1.

Super questionis nonagésime articuli secundum.

In art. 2. eiusdem q. in responsione ad inf. q. 1. ar. 5. cor. & a. 6. ad 3. & q. 96. ar. 1. & 3. & 6. co. & 3. a. q. 58. ar. 5. co. & 3. q. 70. a. 2. ad 3. & 3. contra cap. 103. hn.

Li. 5. cap. 21.

Super questionis nonagésime articuli secundum.

Super questionis nonagésime articuli secundum.

In articulo quodam dubium quodammodo currit circa haec. Ordine autem in bono commune est totius multitudinis, uel aliquorum generis totius multitudinis. Hoc autem esse factum non solum in bono commune, sed etiam in bono particulari, quod ordinatur ad bonum commune, & non est minus factiua legis, quam in bono commune. Sicut & philosophus dicit in libro secundo Ethicorum, intentio legislatoris est, ut inducat hominem ad uirtutem, sed quilibet homo potest alium inducere ad uir-

Christiani, nec est eius vicarius, sed Iesu Christi, & legem ponit ecclesie cuncte: & in patrefamilias, qui ordinat ad commune bonum familie, & non est eius vicarius.

Ad hoc dicitur, quod dupliciter possunt auctoris uerba intelligi. Primo, ut significant ex uerborum: & tunc dicitur, quod non loquitur uniuersaliter, sed in multitudine humana perfecta, & secundum humanum ordinem. sed uia namque diuina lege, in multitudine generis humani nullus est princeps, sed ipsa multitudo commune bonum primo respicit per seipsum, uel committit alteri: alioquin non princeps, sed tyrannus esset, qui multitudinē praesert. Obiectiones autem de Deo, & Papa extra humanum sunt ordinem: de patre autem familia extra communitatem perfectam. Secundo dicitur & alius, & formalis, quod per gentem uices multitudinis non limitat se auctor ad uicarium multitudinis, sed ad Deum, qui quous modo uices multitudinis in hoc quod est ordinare in commune bonum, supplere potest. Constat autem, quod Deus praesertim potest ordinare in bonum commune multitudinis multo melius quam ipsa multitudo possit in illud ordinare. Et similiter Iesus Christus per suum uicarium uices multitudinis supplet: & similiter patrefamilias respectu suae familiae. Unde auctor conclusionem formaliter inferendo, declarat quid per uices gentem intellexerit cum dicit: Et ideo condere legem pertinet ad totam multitudinem, uel ad personam publicam, quae totius multitudinis curam habet. ubi manifeste aperit, quod idem intellexit per gentem uicem multitudinis, & per habere curam illius.

Ad tertium dicendum, quod sicut homo est pars domus, ita domus est pars ciuitatis: ciuitas autem est communitas perfecta, ut dicitur in primo Politicorum. & ideo sicut bonum unius hominis non est ultimum finis, sed ad commune bonum ordinatur: ita etiam & bonum unius domus ordinatur ad bonum unius ciuitatis, quae est communitas perfecta. unde ille qui gubernat aliquam familiam, potest quidem facere aliqua praecipua, uel statuta, non tamen quae proprie habeant rationem legis.

Papa est legislator in multitudine tota populi Christiani, oportet dicere, quod est habes curam totius multitudinis populi Christiani, eo modo accipiendo totam multitudinem, quo possit condere legem, si non subdita esset. Constat autem, quod condere legem, pertinet ad multitudinem totam non secundum singulas partes, sed collectivae, id est, ad communitatem multitudinis. Papa ergo est habens curam non solum singulorum, sed communitatis totius multitudinis Christianorum. Et haec dixerim propter scitulos quosdam, qui Papam patrem singulorum ecclesiarum, non communitatis totius Ecclesiae Christianae esse contendunt: errant quippe grauitate. Et hinc habes, quod tota multitudo, ut legislatoris officium habet, est sub cura illius, qui legislator est. Quod etiam ex ratione conuincitur, quia finis proprius communitatis, scilicet commune bonum, est proprius finis legislatoris, quibus diuersimode, quia communitatis, ut ordinare, & legis latore, ut ordinantis.

ARTICVLVS IIII.

Utrum promulgatio sit de ratione legis.

Ad quartum sic proceditur. Videtur, quod promulgatio non sit de ratione legis. Lex enim naturalis maxime habet rationem legis, sed lex naturalis non indiget promulgatione, ergo non est de ratione legis, quod promulgetur.

Primum praeterea ad legem pertinet proprie obligare ad aliquid faciendum, uel non faciendum; sed non solum obligantur ad implendam legem illi, coram quibus promulgatur lex, sed etiam alii, ergo promulgatio non est de ratione legis.

Primum praeterea obligatio legis extenditur etiam in futurum, quia leges futuris negotiis necessitate imponunt, ut iura dicunt: sed promulgatio fit ad praesentes, ergo promulgatio non est de necessitate legis.

Secundo contra est, quod dicitur in decretis quarta distinctio, quod leges instituantur, cum promulgantur.

Respondendum dicendum, quod si dicitur distinctio, lex imponitur a deo per modum regulae, & mensurae. Regula autem, & mensura imponitur per hoc, quod applicatur his quae regulantur, & mensurantur. unde ad hoc quod lex uirtutem obligandi obtineat, quod est proprium legis, oportet quod applicetur hominibus qui secundum eam regulari debent. talis autem applicatio fit per hoc, quod in notitiam eorum deducitur ex ipsa promulgatione, unde promulgatio ipsa necessaria est ad hoc, quod lex habeat suam uirtutem. Et sic ex quatuor praedictis potest colligi distinctio legis, quae nihil est aliud, quam quaedam ratio ordinatio ad bonum commune, ab eo qui curam communitatis habet, promulgata.

Ad primum ergo dicendum, quod promulgatio legis naturae est ex hoc ipso, quod Deus eam mentibus hominum inferuit naturaliter cognoscendam.

Ad secundum dicendum, quod illi coram quibus lex non promulgatur,

ad communitatem multitudinis. Papa ergo est habens curam non solum singulorum, sed communitatis totius multitudinis Christianorum. Et haec dixerim propter scitulos quosdam, qui Papam patrem singulorum ecclesiarum, non communitatis totius Ecclesiae Christianae esse contendunt: errant quippe grauitate. Et hinc habes, quod tota multitudo, ut legislatoris officium habet, est sub cura illius, qui legislator est. Quod etiam ex ratione conuincitur, quia finis proprius communitatis, scilicet commune bonum, est proprius finis legislatoris, quibus diuersimode, quia communitatis, ut ordinare, & legis latore, ut ordinantis.

Super quaestione nonagesima articulum quartum.

In articulo 4. in responsione ad secundum bota, quod ob illa uerba, uel deuenire potest, non intelligitur de potentia logica, quia si non implicat contradictionem, sed de potentia politica. secundum ordinem, seu cursum pollicentium, ubi deuenire potest, coniungitur cum ipse alios, & intendit auctor, quod ab sentes a promulgatione obligantur, uel quia per alios promulgatio ad eos deuenit, uel per alios deuenire potuit, sed ex parte absentium consecutus est ut ne scirent, uel quia noluerunt, uel quia neglexerunt facere quod in eis erat ad sciendum. Alioquin in absentibus nesci promulgatae legis non ligant. Propter quod si Romana lex promulgata, & nec curia ipsa procurat ut promulgatio ad ecclesias cathedrales deueniat, nec prelati qui ibi sunt, sinuat suis ecclesiis, accusari nec apud Deum, nec apud homines ignorantia possunt abentes nesciri.

Super quaestione nonagesima articulum quartum.

In articulo 4. in responsione ad secundum bota, quod ob illa uerba, uel deuenire potest, non intelligitur de potentia logica, quia si non implicat contradictionem, sed de potentia politica. secundum ordinem, seu cursum pollicentium, ubi deuenire potest, coniungitur cum ipse alios, & intendit auctor, quod ab sentes a promulgatione obligantur, uel quia per alios promulgatio ad eos deuenit, uel per alios deuenire potuit, sed ex parte absentium consecutus est ut ne scirent, uel quia noluerunt, uel quia neglexerunt facere quod in eis erat ad sciendum. Alioquin in absentibus nesci promulgatae legis non ligant. Propter quod si Romana lex promulgata, & nec curia ipsa procurat ut promulgatio ad ecclesias cathedrales deueniat, nec prelati qui ibi sunt, sinuat suis ecclesiis, accusari nec apud Deum, nec apud homines ignorantia possunt abentes nesciri.

Super quaestione nonagesima articulum quartum.

In articulo 4. in responsione ad secundum bota, quod ob illa uerba, uel deuenire potest, non intelligitur de potentia logica, quia si non implicat contradictionem, sed de potentia politica. secundum ordinem, seu cursum pollicentium, ubi deuenire potest, coniungitur cum ipse alios, & intendit auctor, quod ab sentes a promulgatione obligantur, uel quia per alios promulgatio ad eos deuenit, uel per alios deuenire potuit, sed ex parte absentium consecutus est ut ne scirent, uel quia noluerunt, uel quia neglexerunt facere quod in eis erat ad sciendum. Alioquin in absentibus nesci promulgatae legis non ligant. Propter quod si Romana lex promulgata, & nec curia ipsa procurat ut promulgatio ad ecclesias cathedrales deueniat, nec prelati qui ibi sunt, sinuat suis ecclesiis, accusari nec apud Deum, nec apud homines ignorantia possunt abentes nesciri.

Super quaestione nonagesima articulum quartum.

In articulo 4. in responsione ad secundum bota, quod ob illa uerba, uel deuenire potest, non intelligitur de potentia logica, quia si non implicat contradictionem, sed de potentia politica. secundum ordinem, seu cursum pollicentium, ubi deuenire potest, coniungitur cum ipse alios, & intendit auctor, quod ab sentes a promulgatione obligantur, uel quia per alios promulgatio ad eos deuenit, uel per alios deuenire potuit, sed ex parte absentium consecutus est ut ne scirent, uel quia noluerunt, uel quia neglexerunt facere quod in eis erat ad sciendum. Alioquin in absentibus nesci promulgatae legis non ligant. Propter quod si Romana lex promulgata, & nec curia ipsa procurat ut promulgatio ad ecclesias cathedrales deueniat, nec prelati qui ibi sunt, sinuat suis ecclesiis, accusari nec apud Deum, nec apud homines ignorantia possunt abentes nesciri.

Super quaestione nonagesima articulum quartum.

In articulo 4. in responsione ad secundum bota, quod ob illa uerba, uel deuenire potest, non intelligitur de potentia logica, quia si non implicat contradictionem, sed de potentia politica. secundum ordinem, seu cursum pollicentium, ubi deuenire potest, coniungitur cum ipse alios, & intendit auctor, quod ab sentes a promulgatione obligantur, uel quia per alios promulgatio ad eos deuenit, uel per alios deuenire potuit, sed ex parte absentium consecutus est ut ne scirent, uel quia noluerunt, uel quia neglexerunt facere quod in eis erat ad sciendum. Alioquin in absentibus nesci promulgatae legis non ligant. Propter quod si Romana lex promulgata, & nec curia ipsa procurat ut promulgatio ad ecclesias cathedrales deueniat, nec prelati qui ibi sunt, sinuat suis ecclesiis, accusari nec apud Deum, nec apud homines ignorantia possunt abentes nesciri.

Super quaestione nonagesima articulum quartum.

In articulo 4. in responsione ad secundum bota, quod ob illa uerba, uel deuenire potest, non intelligitur de potentia logica, quia si non implicat contradictionem, sed de potentia politica. secundum ordinem, seu cursum pollicentium, ubi deuenire potest, coniungitur cum ipse alios, & intendit auctor, quod ab sentes a promulgatione obligantur, uel quia per alios promulgatio ad eos deuenit, uel per alios deuenire potuit, sed ex parte absentium consecutus est ut ne scirent, uel quia noluerunt, uel quia neglexerunt facere quod in eis erat ad sciendum. Alioquin in absentibus nesci promulgatae legis non ligant. Propter quod si Romana lex promulgata, & nec curia ipsa procurat ut promulgatio ad ecclesias cathedrales deueniat, nec prelati qui ibi sunt, sinuat suis ecclesiis, accusari nec apud Deum, nec apud homines ignorantia possunt abentes nesciri.

Super quaestione nonagesima articulum quartum.

In articulo 4. in responsione ad secundum bota, quod ob illa uerba, uel deuenire potest, non intelligitur de potentia logica, quia si non implicat contradictionem, sed de potentia politica. secundum ordinem, seu cursum pollicentium, ubi deuenire potest, coniungitur cum ipse alios, & intendit auctor, quod ab sentes a promulgatione obligantur, uel quia per alios promulgatio ad eos deuenit, uel per alios deuenire potuit, sed ex parte absentium consecutus est ut ne scirent, uel quia noluerunt, uel quia neglexerunt facere quod in eis erat ad sciendum. Alioquin in absentibus nesci promulgatae legis non ligant. Propter quod si Romana lex promulgata, & nec curia ipsa procurat ut promulgatio ad ecclesias cathedrales deueniat, nec prelati qui ibi sunt, sinuat suis ecclesiis, accusari nec apud Deum, nec apud homines ignorantia possunt abentes nesciri.

Super quaestione nonagesima articulum quartum.

In articulo 4. in responsione ad secundum bota, quod ob illa uerba, uel deuenire potest, non intelligitur de potentia logica, quia si non implicat contradictionem, sed de potentia politica. secundum ordinem, seu cursum pollicentium, ubi deuenire potest, coniungitur cum ipse alios, & intendit auctor, quod ab sentes a promulgatione obligantur, uel quia per alios promulgatio ad eos deuenit, uel per alios deuenire potuit, sed ex parte absentium consecutus est ut ne scirent, uel quia noluerunt, uel quia neglexerunt facere quod in eis erat ad sciendum. Alioquin in absentibus nesci promulgatae legis non ligant. Propter quod si Romana lex promulgata, & nec curia ipsa procurat ut promulgatio ad ecclesias cathedrales deueniat, nec prelati qui ibi sunt, sinuat suis ecclesiis, accusari nec apud Deum, nec apud homines ignorantia possunt abentes nesciri.

Super quaestione nonagesima articulum quartum.

In articulo 4. in responsione ad secundum bota, quod ob illa uerba, uel deuenire potest, non intelligitur de potentia logica, quia si non implicat contradictionem, sed de potentia politica. secundum ordinem, seu cursum pollicentium, ubi deuenire potest, coniungitur cum ipse alios, & intendit auctor, quod ab sentes a promulgatione obligantur, uel quia per alios promulgatio ad eos deuenit, uel per alios deuenire potuit, sed ex parte absentium consecutus est ut ne scirent, uel quia noluerunt, uel quia neglexerunt facere quod in eis erat ad sciendum. Alioquin in absentibus nesci promulgatae legis non ligant. Propter quod si Romana lex promulgata, & nec curia ipsa procurat ut promulgatio ad ecclesias cathedrales deueniat, nec prelati qui ibi sunt, sinuat suis ecclesiis, accusari nec apud Deum, nec apud homines ignorantia possunt abentes nesciri.

Super quaestione nonagesima articulum quartum.

2. di. 24. q. 1. ar. 1. cor. & ad 1. & 4. di. 3. ar. 5. q. 3. cor.

in codice li. 110. 7. de legibus leg. 7

Di. 3. c. in isti temporalibus, circa pri.

ar. 1. huius q.

obligantur ad legem obseruandam, in quantum in eorum notitiam deuenit per alios, uel deuenire potest promulgatione facta.

AD TERTIVM Dicendum, quod promulgatio praefens in futurum extenditur per firmitatem Scripturae, quae quodammodo semper eam promulgat. unde de* Isidorus dicit in 2. Etymologiarum, quod lex a legendo uocata est, quia scripta est.

C. 10. parum a princ.

Super questionis nonagesime prime articulo primo.

QV AESTIO XCI.

De legum diuersitate, in sex articulo s diuisa.

IN articulo primo quael nonagesime primae nihil aliud notandum occurrit, nisi quod ipsa prouidentia Dei, quae est ratio gubernationis reru, pro quanto est mensura, & regula obligatiua rerum omium in suos actus, & fines ad finem ultimum, legis rationem induit, quis legi subiecta non eodem modo ab illa regulentur, & obligentur: dum alia rationabiliter, ut intellectum habentia alia naturaliter, ut intellectu carentia subdantur.

DEINDE considerandum est de diuersitate legum. Et circa hoc quaeruntur sex.

- ¶ Primò, Vtrum sit aliqua lex aeterna.
- ¶ Secundò, Vtrum sit aliqua lex naturalis.
- ¶ Tertio, vtrum sit aliqua lex humana.
- ¶ Quarto, Vtrum sit aliqua lex diuina.
- ¶ Quintò, Vtrum sit una tantum uel plures.
- ¶ Sextò, Vtrum sit aliqua lex peccati.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum sit aliqua lex aeterna.

inf. q. 93. ar. 4. pertinetum. & ar. 3. & 4. ca. 5. ad 3. & 4. d. 32. q. 1. ar. 1. & 3. contra ca. 5. & Ro. 8. 6.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod non sit aliqua lex aeterna. Omnis enim lex aliquibus imponitur: sed non fuit ab aeterno, cui aliqua lex posset imponi, solus enim Deus fuit ab aeterno, ergo nulla lex est aeterna.

¶ 2. Preterea. Promulgatio est de ratione legis: sed promulgatio non potuit esse ab aeterno, quia non erat ab aeterno, cui promulgaretur, ergo nulla lex potest esse aeterna.

¶ 3. Praeterea. Lex importat ordinem ad finem, sed nihil est aeternum quod ordinetur ad finem, solus enim ultimus finis est aeternus, ergo nulla lex est aeterna.

SED CONTRA est, quod Augustinus dicit in 1. de lib. arb. Lex, quae summa ratio nominatur, non potest cuiquam intelligenti non incommutabilis, aeternaque uideri.

RESPON. Dicendum, quod sicut supra dictum est, nihil est aliud lex, quam dictamen practicae rationis in principe, qui gubernat aliquam communitatem perfectam. Manifestum est autem, supposito quod mundus diuina prouidentia regatur, ut in i. habitum est, quod tota coeuit. Vniuersi gubernantur ratione diuina: & id. o ipsa ratio gubernationis rerum in Deo, sicut in principe uniuersitatis existens, legis habet rationem. Et quia diuina ratio nihil concipit ex tempore, sed habet aeternum conceptum, ut dicitur Prouer. 8. inde est, quod huiusmodi legem oportet dicere aeternam.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ea quae in seipsis non sunt, apud Deum existunt, in quantum sunt ab ipso cognita & praordinata, sicut illud Roma. 4. Qui uocat ea quae non sunt, tanquam ea quae sunt, sic igitur aeternus diuinae legis conceptus habet rationem legis aeternae, secundum quod a Deo ordinatur ad gubernationem rerum ab ipso praecognitarum.

Ca. 6. parum a princ.

quael. prac.

p. q. 23. ar. 1. & 2.

AD SECVDVM dicendum, quod promulgatio & uerbo, & scripto, & utroque modo lex aeterna bet promulgationem ex parte Dei promulgantis: & Verbum diuinum est aeternum, & Scripturae ueritate est aeterna, sed ex parte creaturae audientis, respicientis non potest esse promulgatio aeterna.

AD TERTIVM dicendum, quod lex importat ordinem ad finem actiue, in quantum, scilicet per eam ordinantur aliqua in finem: non autem passiuè, id est ipsa lex ordinetur ad finem, nisi per accidens in gubernante, cuius finis est extra ipsum, ad quem etiam esse est ut lex eius ordinetur: sed finis diuinae gubernationis est ipse Deus, nec eius lex est aliud ab ipsa, delex aeterna non ordinatur in alium finem.

ARTICVLVS II.

Vtrum sit in nobis aliqua lex naturalis.

AD SECVDVM sic proceditur. Videtur, quod non sit in nobis aliqua lex naturalis. Sufficiens enim homo gubernatur per legem aeternam. Dicit enim Augustinus in 1. de lib. arb. quod lex aeterna est, quae iustum est ut oia sint ordinatissima: sed natura non abiciat in superfluis, sicut nec deficit in necessariis, ergo non est homini aliqua lex naturalis.

¶ 2. Praeterea. Per legem ordinatur homo in suis actibus ad finem, ut supra habitum est: sed ordinatio humanorum actuum ad finem non est per naturam, sicut accidit in creaturis irrationabilibus, quae solo appetitu naturali agunt propter finem: sed agit homo propter finem per rationem, & uoluntatem, ergo non est aliqua lex homini naturalis.

¶ 3. Praeterea. Quanto aliquis est liberior, tanto minus est sub lege: sed homo est liberior omnibus alijs animalibus propter lib. arb. quod praeter alijs animalibus habet. cum igitur alia animalia non subdantur legi naturali, nec homo alicui legi naturali subditur.

SED CONTRA est, quod Romanus 2. super illud, Cum gentes quae legem non habent, naturaliter ea, quae legis sunt, faciunt, dicitur glo. quod si non habent legem scriptam, habent tamen legem naturalem, qua quilibet intelligit, & sibi conscius est quid sit bonum, & quid malum.

RESPON. Dicendum, quod sicut supra dictum est, lex cum sit regula & mensura, dupliciter potest esse in aliquo. uno modo, sicut in regulato & mensurato: alio modo, sicut in regulato & mensurato: quia in quantum participat aliquid de regula, uel mensura, sic regularur, uel mensuratur. Unde cum quae diuinae prouidentiae subdantur, a lege aeterna regulentur & mensurentur, ut ex dictis patet, istud est, quod oia participant aequaliter legi aeternae, quantum lex impressione eius habet in climata proprios actus, & fines. Inter cetera autem rationabiliorum excellentiori quodam modo diuinae prouidentiae iacet, in quantum & ipsa sit prouidentiae

Super Questionem 91. Artic. 1. & 2.

IN articulo primo quod homo gubernatur per legem aeternam, scilicet per naturam, non est aliud finis, quam aliquid bonum, quod est diuinae gubernationis in Deo, quae incipit praeter legem, per se non concluditur, sed per discursum, nisi adiuuatur si coniungatur homo lupi ordinatus ad supernaturalem primum, cuius primum, ut patet, in 2. d. 3. q. 1. ar. 1. & 2. ca. 5. ad 3. & 4. d. 32. q. 1. ar. 1. & 3. contra ca. 5. & Ro. 8. 6.

55. 91. re, scilicet ad 3. ut in 4. articulo, quod finis diuinae illo modo, quod est diuinae gubernationis in Deo, quae incipit praeter legem, per se non concluditur, sed per discursum, nisi adiuuatur si coniungatur homo lupi ordinatus ad supernaturalem primum, cuius primum, ut patet, in 2. d. 3. q. 1. ar. 1. & 2. ca. 5. ad 3. & 4. d. 32. q. 1. ar. 1. & 3. contra ca. 5. & Ro. 8. 6.